

ปภินกะ : หลักสูตรท้องถิ่นกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

Local Curriculum to Local Culture

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สายหยุด ภูปุย*

* คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรที่สร้างขึ้นหรือการพัฒนามาจากหลักสูตรแกนกลาง โดยการปรับ ขยาย เพิ่มหรือสร้างหลักสูตรย่อยขึ้นมาโดยมีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาเรียนรู้อะไรของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมในชีวิตจริงของตน ทำให้เกิดความตระหนัก เห็นคุณค่า สำนึก รักผูกพันกับท้องถิ่น มีความภาคภูมิใจในบรรพบุรุษ ถิ่นฐานบ้านเกิด เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน มีโอกาเรียนรู้อาชีพและวัฒนธรรมในท้องถิ่น สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นนั้น ๆ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนรู้ต่าง ๆ ตลอดจนสามารถแก้ปัญหา พัฒนาชีวิต อาชีพ ครอบครัวและสังคมของตนเองได้ตามควรแก่ฐานะ

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ดูเหมือนจะมีการพูดถึง**หลักสูตรท้องถิ่น** กันมาก มีประชุมสัมมนาในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น มีการเชิญปราชญ์ชาวบ้านมาร่วมจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น จนสถานศึกษาบางแห่งกำหนดให้สอนให้เรียนสาระของท้องถิ่น มีกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นในสถานศึกษา จนกระทั่งจัดให้มีการพัฒนาการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จะต้องบริหารจัดการผ่านหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งในยุคปัจจุบันมีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษา ให้มีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในการพัฒนาหลักสูตรของตนเอง ต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่ายในท้องถิ่นและอาศัยองค์ประกอบปัจจัยเกื้อหนุนต่าง ๆ มากมายเพื่อการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพสูงสุดโดยมีการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายและเกณฑ์ในการพัฒนาสาระการเรียนรู้ การพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถอันเป็นพื้นฐานจำเป็นในท้องถิ่นและโลกปัจจุบัน กรอบหลักสูตรท้องถิ่นเป็นสาระสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียน เห็นแนวทางในการดำเนินงานในการจัดทำ**หลักสูตรสถานศึกษาสู่การจัดการเรียนรู้ท้องถิ่น** รวมทั้งการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของชุมชนท้องถิ่น การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นอาจได้จากการวิเคราะห์ รวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เช่น วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลาง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและท้องถิ่น รวมทั้งข้อมูลจากการศึกษา สสำรวจสภาพปัญหาการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคม/ชุมชนท้องถิ่น นำมาสังเคราะห์จัดเป็นหมวดหมู่ แล้วจัดทำเป็นสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น สิ่งที่ควรทำความเข้าใจให้ตรงกันคือ หลักสูตรที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในระดับสถานศึกษาคือ **“หลักสูตรสถานศึกษา”** สิ่งที่คุณเรียนต้องเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นสามารถสอดแทรกเข้าไป

ในรายวิชาพื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้ หรือหากสถานศึกษาเห็นว่าสิ่งสำคัญที่ต้องการจะเน้นและแยกสอนเป็นการเฉพาะ เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็สามารถเปิดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมได้ แต่ไม่ว่าจะเป็นลักษณะใดก็อยู่ในหลักสูตรสถานศึกษาทั้งสิ้นมิใช่แยกเป็นหลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตรท้องถิ่นจากกัน (ถวัลย์ มาศจรส, ณิชนนท์ ประสงค์ : 2549) การกระจายอำนาจให้โรงเรียนจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาก็เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไป กรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่เขตพื้นที่การศึกษาหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบในระดับท้องถิ่นจัดทำนั้นเป็นกรอบแนวทางกว้าง ๆ ที่ระบุเป้าหมาย/จุดเน้นของท้องถิ่น สาระการเรียนรู้หรือเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับท้องถิ่น และแนวทางการประเมินคุณภาพผู้เรียนในท้องถิ่น สถานศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องเหล่านั้นในฐานะที่เป็นสมาชิกในสังคมนั้น ๆ สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่เขตพื้นที่การศึกษาหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำขึ้นนั้น เป็นเพียงแนวทางและตัวอย่างของสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นและรายวิชาเพิ่มเติมเกี่ยวกับท้องถิ่น มิใช่สิ่งที่กำหนดให้โรงเรียนต้องสอนทั้งหมดเป็นที่ตระหนักแล้วว่า ในแต่ละท้องถิ่นมีวัฒนธรรม เป็นของตนเอง เอกลักษณ์ตนเอง ในแต่ละสังคมท้องถิ่นก็มีทั้งความเหมือนและความต่างทางวัฒนธรรมด้วย แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมท้องถิ่นปัจจุบัน คือ การหายไปของวัฒนธรรมและร่ายไถ่กว่านั้น ก็คือการรับเอาวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสมจากต่างชาติเข้ามาแทนที่ ทำให้วัฒนธรรมที่เคยมีเสื่อมสูญหรือหายไป ทั้ง ๆ ที่วัฒนธรรมเหล่านั้นเป็นมรดกชีวิตที่สืบทอดกันมา

วัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นได้แก่สิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ที่ได้มีการคิดค้นสรรค์สร้างมาตั้งแต่อดีตและยังคงดำรงอยู่ถึงปัจจุบัน ซึ่งวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือวัฒนธรรมทางวัตถุ คือ เครื่องมือ เครื่องใช้ ที่มนุษย์ใช้ในชีวิตประจำวัน หรือที่เรียกรวม ๆ ว่าโบราณวัตถุตลอดจนที่อยู่อาศัย สถานที่ประกอบกิจกรรมแหล่งศิลปกรรม สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นนั้น หรือเรียกว่าโบราณสถาน รวมไปถึงหลักฐานการบันทึกเรื่องราว เช่น จารึกและสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ภาษา ความเชื่อ การแสดงออกทางศิลปะ เป็นต้น และวัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นเรื่องเกี่ยวกับเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ เพื่อให้เกิดปัญญาและมีจิตใจที่งดงามอันได้แก่ ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม คติธรรม ตลอดจนศิลปะ วรรณคดี และระเบียบแบบแผนของขนบธรรมเนียมประเพณี (ถวัลย์ มาศจรส, ณิชนนท์ ประสงค์ : 2549) สิ่งเหล่านี้เป็นหลักฐานแสดงถึงความเป็นมาถึงพัฒนาการของรูปแบบกิจกรรมมนุษย์และ

โครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ มีความสำคัญในวิถีการดำเนินชีวิตซึ่งเป็นพฤติกรรมและสิ่งทีคนในท้องถิ่นนั้นๆ ผลิตสร้างขึ้น ด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้ร่วมอยู่ในหมู่พวกของตน ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย

การเรียนการสอนในสถานศึกษาของท้องถิ่น น่าจะเป็นความจำเป็นในอันที่จะคงไว้ของวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น ซึ่งนั่นก็คือ **หลักสูตรท้องถิ่น** จะต้อง**มีวัฒนธรรม** ของตนเองในแต่ละท้องถิ่นบรรจุในหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดการดำรงคงอยู่ของวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ๆ สืบไป อย่างน้อยที่สุดก็เพื่อเป็น **“มรดกตกทอด”** จากบรรพบุรุษของท้องถิ่น